

14. Стилистика //Социальные и гуманитарные науки. Зарубежная литература : Серия 6. Языкознание : реферативный журнал / АН России. Ин-т науч. инф-ции по общ. наукам. – 1993. – № 2. – С. 98–110.

15. Университет как центр культуропорождающего образования. Изменение форм коммуникации в учебном процессе [Электронный ресурс] / М.А. Гусаковский, Л.А. Ященко, С.В. Костюкевич и др. ; под ред. М.А. Гусаковского. – Мн. : БГУ, 2004. – 279 с. – Режим доступа : <http://www.charko.narod.ru/tekst/monogr/liter.htm>.

16. Эйзенштейн С. Избранные статьи / С. Эйзенштейн. – М. : Искусство, 1956. – 455 с.

ГРИШКО Ю.А.

АНАЛІЗ ЦІННОСТІ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА В КОНТЕКСТІ ВИМІРЮВАНИХ ЦІННІСНИХ УСТАНОВОК

З початком нового тисячоліття сучасний світ опинився на складному етапі розвитку, що позначений пошуком оптимального суспільно-економічного формату співіснування людства в глобальному просторі. Не є винятком й освітнє середовище, в якому конкурують, виборюючи своє право на домінування, національні моделі підготовки молоді до активного соціального життя.

Українська доктрина розвитку освіти в цьому аспекті декларує особистість як вищу цінність буття, а створення умов для її самореалізації – як важливу місію держави. Саме тому проблема формування системи цінностей майбутнього педагога, специфічною складовою якої є цінність самореалізації, набуває особливої гостроти й значення. Її постановка здійснювалася в межах різних концептуальних підходів та була спрямована як на педагогів у цілому, так і на вчителів та вихователів, викладачів вищої школи, спеціалістів-предметників зокрема. Задекларовані результати встановили, що вона була актуальною в усі історичні часи, а способи та моделі її вивчення визначалися існуючим на той час форматом соціального устрою.

Очевидно, що нинішній світоустрій позиціонував самореалізацію як велику перемогу еволюції, в якій цінності конкретної особи, її воля та “ідея про себе” розкривають великі можливості людства в розвитку та процвітанні. Ідея гуманізації освітньої сфери є логічним наслідком цих процесів та фундаментальною концептуальною моделлю наукової методології вивчення людини, що навчається та вчить.

Вирішенню задекларованих у Національній доктрині розвитку освіти відповідних завдань було присвячено праці В.А. Гупаловської, Р.О. Зобова, В.Н. Келасьєва, А.М. Кириченко, Н.О. Комісаренко, І.П. Краснощок, Н.М. Лосєвої, В.М. Мазіна, А.В. Сущенка, Л.С. Шевченко, Н.Ф. Юхименко та інших науковців. Автори спрямували на дослідження процесу самореалізації майбутніх і сучасних педагогів багаторічну наукову та емпіричну активність, результатом якої стали висновки про те, що потреба в самореалізації в освітян є проявом фундаментальної властивості Всесвіту – самоорганізації та самоупорядкування. На філософському рівні вивчено сутність та умови самореалізації людини як родової істоти. На психологічному рівні самореалізація розглядається як потреба, як діяльність і як об’єктивний і суб’єктивний результат цієї діяльності. На соціальному рівні розглядається конкретна соціальна структура й вирішуються питання про шляхи самореалізації особистості в суспільстві. На педагогічному рівні визначається здатність особистості до виявлення й опредметнення своїх сутнісних сил, розробляються засоби та педагогічні умови, що мають сприяти ефективній самореалізації.

Проте виконана робота не вичерпує всіх аспектів вирішення проблеми само-реалізації педагогів. Лише на стадії розробки перебувають шляхи організації психологічної та педагогічної фасилітації цінності самореалізації майбутніх педагогів на етапі професійної підготовки.

Метою статті є деталізація цінності самореалізації майбутнього педагога в часткових ціннісних установках.

Для того, щоб розробляти якісні технології формування цінності самореалізації майбутніх педагогів, необхідно визначити відмінності між педагогами, які самореалізуються, та усіх інших. У цьому аспекті очевидною є потреба у великій роботі з виявлення, опису та операціоналізації достатньої кількості ефективних педагогів, які працюють, і які вже закінчили свій трудовий шлях. І хоча неодмінно буде прослідковуватися певна аналогія з відомою роботою А. Маслоу [4], правда, щодо відомих у інших галузях особистостей, результати дали б змогу більш точно деталізувати сутність цінності самореалізації як “установки педагога на втілення у своїй діяльності власних намірів та способу життя” [6]. Отже, педагог, який самореалізується в процесі педагогічної діяльності, не може бути відображений із суто акторським змістом професії – він не виконує ролі, функції, не підтримує свого статусу, а, скоріше, реалізує свою особистісно-професійну позицію. Розуміючи, що остання, за великим рахунком, є механізмом реалізації цінностей особистості в педагогічній діяльності, переходимо до наступної деталізації змісту особистісно-професійної позиції педагогів.

За нашим припущенням, стосовно педагога, що є носієм цінності самореалізації, вона має складатися з таких положень:

1. Розкриття та реалізація виховного потенціалу процесу навчання через зміст освіти, її форми та методи.

2. Будування духовної, інтелектуальної й емоційної взаємодії та взаємозбагачення в процесі підготовки й реалізації внутрішньошкільних або внутрішньовузівських подій.

3. Підтримка процесів самопізнання, саморозвитку, самореабілітації, ціннісно-сміслового пошуку дитини за рахунок створення відповідного освітнього простору.

4. Конструювання взаємодії з дітьми на засадах загальновідомих гуманістичних принципів:

- діалогічності;
- емпатичності;
- довіри до можливостей природи дитини;
- безоцінного ставлення до дитини як унікальності;
- щирої (за К. Роджерсом, “конгруентної” [5]) професійно-педагогічної поведінки.

Ці та інші положення дають педагогу змогу бути відкритим для особистісного досвіду, сприймати свої успіхи та невдачі як події, які допомагають йому краще розуміти себе, конструктивно самовідтворюватися та самореабілітовуватися, відновлюючи свій психофізичний потенціал.

Представлені положення щодо професійно-педагогічної позиції педагога – носія цінності самореалізації не є переліком того, що повинен робити педагог. Швидше за все, ці положення мають бути результатом використаних можливостей самостійного та відповідального вибору кожного педагога серед безмежної кількості варіацій та ціннісних установок у сфері пізнання, дії та переживання.

У сфері пізнання можна виділити як мінімум одну установку, що дає змогу відстежити спрямованість майбутнього педагога на самореалізацію в педагогічній діяльності – ціннісна установка на розуміння соціальних правил і норм, алгоритмів їх використання на практиці. На відміну від “знання”, як зафіксованої в пам’яті та свідомості людини упорядкованої інформації про зовнішній світ, “розуміння” є універсальним засобом освоєння світу людиною. Слід зазначити, що феномен “розуміння” останнім часом набув актуально-перспективного характеру в педагогічних дослідженнях. Більшість авторів стверджує, що розуміння є процесом, який підлягає жорсткій логіці й включає в себе детально описані процедури, незалежно від типу мисленнєвої діяльності людини. Власне кажучи, розуміння є, по суті, набагато важливішим, ніж засвоєння правил, фактів, дат тощо, і є серйозною інтелектуальною працею, значним психічним напруженням на засадах співпереживання та персоніфікації. Пілотажні дослідження в галузі педагогічної герменевтики [1] довели, що герменевтичний підхід підвищує рівень педагогічної майстерності як здатності педагога з мінімальними зусиллями, у мінімальні терміни досягти надійної, усвідомленої фіксації навчальної інформації в пам’яті людини. Спирання на розуміння є, по суті, фасилітацією людини перед новими ситуаціями, великим обсягом роботи, стереотипами і неодмінно приведе до розвитку оригінальності суджень та рішень, самостійності й критичності мислення.

А.В. Сущенко зазначає, що розуміння сприяє створенню певних переваг педагога, особливо в розвитку “свідомоформувальної компоненти” [7]: фіксація смислів слухання себе, концентрація, вербалізація вражень, розвиток спостережливості. Автор наголошує, що опора на розуміння може бути здійснена тільки за рахунок дбайливого ставлення до пошуку свого унікального стилю педагогічної взаємодії та створення інтелектуально напруженої, але емоційно безпечної навчальної атмосфери.

Остання теза дає нам змогу більш точно деталізувати прояви цінності самореалізації у сфері дії. За нашим припущенням, вони можуть бути відслідковані через ціннісні установки педагога на спільну творчу діяльність, діалогічне спілкування та використання ігрових способів взаємодії. Аргументами на користь представленої гіпотези слугують такі тези:

1. Саме в процесі спільної творчої діяльності з дитиною або колегами перед педагогом відкриваються різнобічні можливості творчого самоздійснення.

2. Спільна діяльність людей неможлива поза їх спілкуванням. І якщо в монологічному спілкуванні домінує воля та смисли тільки педагога, то атрибутами діалогічного типу спілкування є певні “комунікативні права” та “комунікативна відповідальність” особистостей.

3. Ігрова діяльність є взаємодією людей, що відбувається у визначеному місці, часі та підпорядкована добровільно прийнятим правилам, як правило, поза матеріальною винагородою або користю, і завжди супроводжується почуттям злетів та напружень. Ігрове спілкуванням завжди вважалось потужним засобом впливу за рахунок більшої, ніж у житті, свободи для самореалізації.

У почуттєвій сфері присутність цінності самореалізації в житті педагога пов’язують із ціннісними установками на емпатію, толерантність та рефлексію. Як емпатія, так і толерантність за педагогічним впливом є делікатною, безоцінною участю у внутрішньому житті іншої людини, що дає їй змогу більш повно виявляти свій внутрішній світ. Емпатія та толерантність роблять людину відкритою до змін та викликів, мають потужний терапевтичний вплив, щоправда, за умови реально

поважного та визнаного ставлення педагога, вірою в людський потенціал та можливостей прийняття міжкультурних, міжособистісних “відмінностей” у думках.

Останньою ціннісною установкою, без якої “неможливо” уявити собі діагностику наявності цінності самореалізації в педагогів, є рефлексія. Розуміючи її як мисленнєвий діалог людини з різними віртуальними образами свого “Я” (наприклад, “дорослий-батько-дитина” в Е. Берна) або внутрішній діалог з існуючими та вигаданими співрозмовниками, педагогічна рефлексія розглядає, оцінює, приймає або віддаляє ті чи інші цінності. Рефлексія є головним механізмом формування людських цінностей загалом, а цінності самореалізації частково. Саме тому внутрішні діалоги зі значущими особами, членами сім’ї, представниками суспільних інститутів дають змогу формувати в людини “ідею про себе” у світі та її інваріанти.

Висновки. Отже, в ході проведеного аналізу нами встановлено, що цінність самореалізації майбутнього педагога може бути операціоналізована та розглянута в контексті більш конкретних ціннісних установок:

1. У сфері пізнання такою установкою має бути ціннісна установка на розуміння.
2. У сфері діяльності – ціннісна установка на взаємозбагачувану, інтелектуально напружену, але емоційно безпечну діалогову взаємодію, одним з варіантів якої може бути гра.
3. У почуттєвій сфері – ціннісна установка на емпатію, толерантність та розвиток педагогічної рефлексії.

Література

1. Демакова И.Д. Воспитательная деятельность педагога как фактор гуманизации пространства детства : дис... д.п.н. / И.Д. Демакова. – М., 2000.
2. Краснощок І.П. Самореалізація майбутнього вчителя / І.П. Краснощок // Соціально-професійне становлення особистості : [монографія] / В.В. Радул, О.В. Михайлов, І.П. Краснощок, В.А. Кушнір ; за ред. В.В. Радула. – Кіровоград : Поліграфічно-видавничий центр ТОВ Імекс ЛТД, 2002. – С. 112–148.
3. Лосєва Н.М. Визначення рівнів готовності викладачів вищих навчальних закладів до самореалізації / Н.М. Лосєва // Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки : зб. наук. праць. – Київ ; Запоріжжя, 2003. – Вип. 27. – С. 59–65.
4. Маслоу А.Г. Самоактуализация личности и образование : пер. с англ. / А.Г. Маслоу ; предисл. Г.А. Балла. – К. ; Донецк, 1994. – 52 с.
5. Роджерс К.Р. Эмпатия. Психология эмоций : пер. с англ. / К.Р. Роджерс. – М. : Независимая фирма “Класс”, 1991. – 412 с.
6. Слостенин В.А. Педагогика: инновационная деятельность / В.А. Слостенин, Л.С. Подымова. – М. : Магистр, 1997. – 308 с.
7. Сущенко А.В. Розвиток гуманістичного потенціалу майбутнього педагога в процесі магістерської підготовки / А.В. Сущенко // Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки : зб. наук. праць. – Запоріжжя ; Київ, 2006. – Вип. 39.

ГРИТЧЕНКО А.

ВІДБІР ЗМІСТУ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛЯ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ ДО ФОРМУВАННЯ В УЧНІВ СИСТЕМИ ЗНАТЬ СУЧАСНОГО АГРАРНОГО ВИРОБНИЦТВА

Сільське господарство України становить важливу частину економіки країни: тут сконцентровано 13% основних виробничих фондів, зайнято 14% економічно активного населення, виробляється 27% валового внутрішнього продукту. На початку 1990-х рр. в агропромисловому комплексі розпочалися радикальні еконо-